

УДК 336.7

Архірейська Н.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри грошового обігу та банківської справи
Університету митної справи та фінансів

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ

STATE REGULATION OF THE MARKET CIRCULATES IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

Метою статті є систематизація підходів до державного регулювання криптовалют у світі та дослідження законодавчого підґрунтя для легалізації цифрової валюти в розрізі національної системи розрахунків. У статті проаналізовано законопроекти, які регулюють обіг криптовалюти в Україні. Виявлено основні дискусійні питання щодо регулювання криптоіндустрії в нашій державі. Доведено, що розвиток цифрової економіки дасть змогу створити передумови для розвитку економіки на базі новітніх технологій в Україні та приведе до надходження додаткових високотехнологічних інвестицій, що підвищить конкурентоспроможність України на світовому ринку.

Ключові слова: криптовалюта, біткоїн, майнінг, обмін криптовалюти, державне регулювання.

АННОТАЦИЯ

Целью статьи является систематизация подходов государственного регулирования криптовалюты в мире и исследование законодательной базы для легализации цифровой валюты в разрезе национальной системы расчетов. В статье проанализированы законопроекты, регулирующие оборот криптовалют в Украине. Выявлены основные дискуссионные вопросы регулирования криптоиндустрии в нашей стране. Доказано, что развитие цифровой экономики позволит создать предпосылки для развития экономики на базе новейших технологий в Украине и приведет к поступлению дополнительных высокотехнологичных инвестиций, что повысит конкурентоспособность Украины на мировом рынке.

Ключевые слова: криптовалюта, биткоин, майнинг, обмен криптовалюти, государственное регулирование.

ANNOTATION

The aim of the article is to systematize the approaches to state regulation of crypto currency in the world and to study the legal basis for the legalization of the digital currency in the context of the national settlement system. The article analyzes bills that regulate the circulation of crypto currency in Ukraine. The main discussion issues concerning the regulation of the crypto industry in our country are revealed. It is proved that the development of the digital economy will create the preconditions for the development of the economy on the basis of the latest technologies in Ukraine and will lead to the receipt of additional high-tech investments. This, in turn, will increase Ukraine's competitiveness on the world market.

Keywords: crypto currency, Bitcoin, mining, crypto currency exchange, state regulation.

Постановка проблеми. Незважаючи на велику вольтильність криптовалют, їх популярність вказує на те, що світ вступив у нову еру з фінансової та грошової точок зору. Україна сьогодні вже увійшла в ТОП-10 країн за кількістю користувачів криптовалютою. Однак масштаб українського ринку криптовалют оцінити навіть приблизно неможливо. Заважає принцип анонімності, покладений в основу операцій із криптою.

З одного боку, чим краще розвинена в економічному плані держава, чим вище у ній рівень суспільних свобод, тим швидше вона засвоює та використовує собі на користь всі інновації

та переваги цифрової економіки, з боку, чим гірше в країні з економікою та демократією, тим менше в неї можливостей для розвитку новітніх технологій.

Україна перебуває у двозначній ситуації. Країна має чудові можливості для цифрового розвитку, а саме багато талановитих IT-фахівців, непогану комунікаційну інфраструктуру, відомі на весь світ стартап-проекти, однак через відсутність зваженого державного підходу та єдиної стратегії цифрової економіки маємо безліч штучних обмежень, які створюють для цього процесу значні перешкоди. Перш за все це стосується застарілої нормативно-правової бази. Відсутність повного пакета законів (про електронні довірчі послуги, «хмарні» технології, електронні комунікації, кіберзахист, регулювання криптовалют) ставлять під сумнів розвиток в Україні криптоіндустрії [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень та публікацій показав, що тематика криптовалют є предметом досліджень багатьох зарубіжних вчених, зокрема А. Антонопулоса, П. Вінья, Д. Дрешера, М. Кейсі, У. Могойара, Н. Поппера, М. Свен, А. Тапскотта, Д. Тапскотта, А. Теппера [2–7]. В наукових працях цих авторів досить широко розглядається технологія блокчейн як основа криптовалют, вивчаються підходи до криптографії, аналізуються чинники, що впливають на волатильність криптовалют, пропонуються заходи зміцнення зовнішньоекономічної безпеки держав через впровадження цифрових технологій. Вітчизняні науковці, такі як О.В. Бречко, І.А. Брижань, І.І. Гусева, Ю.І. Шаповал, Т.М. Желюк, намагаються систематизувати підходи до визначення та розвитку криптовалют в Україні, але наштотвхуються на об'єктивні бар'єри, що виникають внаслідок правової неврегульованості цієї проблематики.

Мета статті полягає в систематизації підходів до державного регулювання криптовалют у світі та дослідженні законодавчого підґрунтя легалізації цифрової валюти в розрізі національної системи розрахунків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Чому складно регулювати та контролювати ринок криптовалют? Багато в чому тому, що транскордонність обміну даними не дає можливості прив'язати учасників ринку криптовалют і проведені операції до якоїсь конкретної юрис-

дикції. Регулювання криптовалют і блокчейну належить одночасно до валютного, фінансового законодавства та регулювання ринку цінних паперів [8].

Практика інших країн яскраво ілюструє, що процес законодавчого регулювання криптовалют досить важко реалізувати. У світі, як і в Україні, немає єдиного підходу навіть до визначення криптовалют, не говорячи вже про регулювання та захист прав споживачів електронних грошей.

Так, в Японії криптовалюта з квітня 2017 р. офіційно стала платіжним засобом (відповідно до Закону «Про криптовалюту» від 1 квітня 2017 р.). При цьому офіційною грошовою одиницею залишилась ієна. Контроль над віртуальними валютами здійснює Агентство фінансових сервісів (Financial Services Agency), а всі операції з криптовалютами документуються задля забезпечення від зловживань. Консорціум японських банків отримав дозвіл від Центробанку Японії на створення власної цифрової валюти J Coin, яку передбачається використовувати не пізніше 2020 р. (рік проведення літньої олімпіади в Японії) для оплати туристами товарів і переводу грошей за допомогою смартфонів. Прогнозується, що до 2020 р. ринок криптовалют у Японії зросте десятикратно.

Фінансові регулятори Сполучених Штатів Америки, Сінгапуру, Канади визначають різні види криптовалют як фінансові активи. Саме в США знаходиться найбільша кількість користувачів цифрових валют та банкоматів біткоїнів. Практично всі стартапи, пов'язані з інноваційними технологіями, базуються на платформі блокчейну. З грудня 2017 р. федеральна резервна система США дозволила прирівнювати монети-токени до акцій. Токени можуть надати право акціонерам голосувати чи брати участь в управлінні компанією, яка випускає криптовалюту. Покупці криптовалют мають право обміняти токени на акції компанії. Відповідно, права, які надають токени, регулюються законодавством про акції. Також з грудня 2017 р. Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами США офіційно дозволила торгівлю ф'ючерсами на біткоїні під своїм жорстким контролем [9]. Можливість імплементувати схожий підхід в Україні мізерна, оскільки у нас дуже слабо розвинуто акціонерне законодавство.

Канада також легалізувала криптовалюту. Канадське агентство з доходів класифікувало біткоїни як товар. Тобто транзакція – це бартер, а одержувані доходи – прибуток від ведення бізнесу. Діяльність з купівлі-продажу криптовалют оподатковується ПДВ та податком на доходи. Крипторіжні вважаються компаніями, що проводять фінансові операції, отже, як і в США, повинні реєструватися і надавати всю необхідну документацію контролюючим фінансовим органам.

Майже всі європейські країни сьогодні також ввели у свій обіг цифрові гроші. Євро-

пейський суд з 2015 р. постановив, що операції з біткоїнами звільнюються від податку на додану вартість (ПДВ) відповідно до положення, що регулює обіг валют, банкнот і монет, що використовуються як законний платіжний засіб. Таким чином, на думку суду, біткоїни – це валюта, а не майно. Хоча під час покупки і продажу біткоїнів не сплачується ПДВ, інші операції можуть обкладатися податками, наприклад прибутковим або податком на приріст капіталу. Фіскальний статус криптовалют різниться залежно від країни ЄС. Слід зауважити, що, незважаючи на те, що криптовалюти не містять загрози для фінансової стабільності ЄС внаслідок їх незначних обсягів в обігу та відсутності широкого визнання користувачами, Європейський центральний банк з 2018 р. ввів нові правила, які:

- зобов'язують біткоїн-платформи та онлайн-«гаманці» криптовалют ідентифікувати користувачів;
- запроваджують обмежене використання prepaid-карток для розрахунків;
- дають змогу слідчим органам мати більше доступу до інформації, зокрема до банківських реєстрів;
- надають «особам з обґрунтованим інтересом» доступ до даних щодо довірчої власності [10].

Отже, можна стверджувати, що цифрові гроші входять у життя Європи. Доказами цього є перший у світі банк криптовалют, відкритий в Австрії, сплата комунальних платежів біткоїнами в деяких кантонах Швейцарії [11].

Абсолютна протилежна думка про регулювання криптовалют в піднебесній. Народний банк Китаю визнав ICO (Initial Coin Offering, або первинне розміщення монет-токенів) незаконним і у 2017 р. розпорядився негайно припинити всі операції з розміщенням токенів у країні. Цілковита заборона криптовалют в Китаї пов'язана саме з тим, що в країні не знають, як її регулювати. При цьому Китай є лідером в галузі майнінга.

Біткоїни заборонені і в деяких ісламських країнах [12]. Наприклад, в Єгипті діє фетва (правова позиція з якогось питання, яку формулюють представники мусульманського духовенства, яка не має юридичної сили, однак має вплив на віруючих), що забороняє торгівлю криптовалютою. У ній зазначено, що «біткоїни та операції з ним заборонено ісламом, оскільки поряд з цим йдуть шахрайство, обман і невігластво; використання крипти дуже ризиковано, оскільки віртуальні валюти не знаходиться під наглядом жодного державного централізованого органу». Незважаючи на заборону, у серпні 2017 р. в Єгипті був відкритий перший майданчик для торгівлі біткоїнами, однак вже в грудні влада країни офіційно оголосила криптовалюту поза законом.

Отже, узагальнюючи найпоширеніші підходи до правового статусу криптовалют у світі,

в українських реаліях криптовалюту можемо прирівняти до звичайної валюти, або до цінних паперів, або до матеріальних речей (товарів) чи сформулювати принципово новий підхід.

Найменш методологічно правильним здається перший варіант, всі інші є певним чином реалістичними.

Напрацювання законодавчої бази необхідне, адже невизначеність навіть на рівні понять відлякує певну кількість учасників ринку криптовалют. Правове регулювання ринку криптовалют необхідне й державі, й учасникам ринку. Поступове введення криптовалют у правове поле важливе насамперед тому, що для все більшої кількості людей в нашій країні біткоіни (або інші криптовалюти) стають зручною формою заощаджень і розрахунків. Але це зручно, якщо учасники ринку не тільки довіряють один одному, але й мають певну систему захисту, яка знижує ризики від операцій з криптою. Тому в Україні необхідно створювати спеціалізоване законодавство для криптовалютних операцій, а також компаній і громадян, що є учасниками цього ринку.

Для опрацювання цього питання в Україні створені:

1) робоча група Ради з фінансової стабільності при НБУ для вивчення і аналізу правового статусу біткоіна та інших криптовалют в Україні і світі;

2) Державне Агентство з питань електронного урядування України, яке, згідно з Положенням агентства, має повноваження в реалізації державної політики у сфері інформатизації, електронного управління, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства, а також може вносити на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у зазначеній сфері;

3) Комітет Верховної Ради з питань фінансової політики та діяльності, який сьогодні працює над розробленням законопроекту про регулювання сфери обігу криптовалют в Україні;

4) ініціативні групи депутатів, які співпрацюють з недержавною організацією «Українська блокчейн-організація» і намагаються законодавчо врегулювати криптовалютний ринок.

Саме четверта робоча група внесла до парламенту такі два проекти Закону: «Про обіг криптовалют в Україні» від 6 жовтня 2017 р. № 7182 та «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» від 10 жовтня 2017 р. № 7183-1.

Основні позиції двох законопроектів представлено в табл. 1.

Порівнявши ці два законопроекти, можемо зробити висновок, що законопроект № 7183-1 поданий як альтернативний законопроект № 7182 та має вже більш структурований вигляд. Він впроваджує прогресивні світові практики, а саме державне регулювання

і ліцензування криптовалютних бірж. Метою прийняття цього законопроекту є встановлення правових та організаційних засад здійснення криптоіндустрії в Україні, стимулювання розвитку платіжної та цифрової інфраструктури, що забезпечують майнінг і обіг криптовалют, дотримання прав і законних інтересів осіб, що здійснюють комерційну й економічну діяльність у цій галузі, та інвесторів. Основними завданнями законопроекту заявлено створення умов для стимулювання розвитку діяльності криптоіндустрії в Україні, використання криптовалют в повсякденному житті під час здійснення товарообмінних операцій суб'єктами господарювання, захист прав, законних інтересів професійних учасників ринку та інвесторів.

У статті 1 законопроекту надається визначення криптовалюти як децентралізованого цифрового виміру вартості, що з правової точки зору вважається фінансовим активом. У пояснювальній записці таке визначення обґрунтовується тим, що криптовалюту як фінансовий актив розуміють в більшості провідних країн світу. Але, як зазначено вище, це зовсім не так, адже криптовалюта має різне визначення від електронних грошей до товару або цінних паперів.

Регулятором ринку обігу криптовалюти визначений державний орган, який здійснює державне регулювання та нагляд за діяльністю фінансових компаній, що надають фінансові послуги на ринку криптовалют, та інших учасників цього ринку. Тобто це буде або Національна комісія щодо регулювання фінансових послуг, або НБУ. Однак якщо криптовалюту визначають як фінансовий актив, який продається на біржі, то не можна забувати про третій державний регулятор, а саме Національну комісію з цінних паперів та фондової біржі.

У статті 15 законопроекту є правова колізія щодо сутності криптовалюти. Стаття забороняє криптобіржам відкривати анонімні рахунки в криптовалюті. Тобто законопроект позбавляє криптовалюту головної характеристики – анонімності. Більш того, серед інших норм порядку про відкриття таких рахунків проект приділяє увагу порядку їх арешту в тому разі, якщо на рухоме майно клієнта накладене обтяження. Такі рахунки біржа повинна блокувати, а також повідомляти про їх наявність судовим виконавцям. Слід зазначити, що проект забороняє здійснювати будь-які обмінні операції з криптовалютою поза ліцензованих бірж. Іншими словами, жодна обмінна операція з використанням Bitcoin або іншої криптовалюти не залишиться без уваги регулюючих органів. Тобто в законопроекті чітко простежується ідея передати контроль та регулювання криптобірж Національній комісії щодо регулювання фінансових послуг.

Ще одним суттєвим моментом законопроекту № 7183-1 є введення збору у 2% на обов'язкове державне пенсійне страхування з кожної криптообмінної операції, що має при-

Таблиця 1

Порівняльна характеристика законопроектів № 7183 та № 7183-1

Терміни	Законопроект № 7183	Законопроект № 7183-1
Визначення криптовалюти	Програмний код.	Децентралізоване цифровий вимір вартості.
Криптовалюта з правової точки зору	Об'єкт права власності, може бути засобом міни.	Фінансовий актив.
Майнер	Будь-яка фізична або юридична особа, яка забезпечує працездатність системи блокчейну.	Тільки суб'єкт підприємницької діяльності (ФОП або юридична особа).
Криптовалютна біржа	Організація, яка забезпечує взаємозв'язок між суб'єктами криптовалютних операцій, забезпечує обмін криптовалюти на електронні гроші, валютні цінності, цінні папери.	Юридична особа, яка має статус фінансової установи та надає всі види фінансових послуг на ринку криптовалют.
Вимоги до криптобіржі	Не визначені.	Юридична особа у формі господарського товариства, що отримало статус фінансової установи відповідно до закону. Мінімальний розмір статутного капіталу повинен становити не менше п'яти мільйонів гривень в день видачі ліцензії на здійснення діяльності. Статутний капітал повинен бути сформований виключно грошовими коштами. Не менше 51% у статутному капіталі належить громадянам України.
Регулятор	Національний банк.	Державний орган, який здійснює державне регулювання та нагляд за діяльністю на ринках небанківських фінансових послуг.
Криптообмінні операції	Обмін криптовалюти на електронні гроші, фінансові цінності, цінні папери здійснюється криптовалютною біржою. Переміщення криптовалют може здійснюватися за допомогою онлайн-сервісів з обміну криптовалюти та в мережі Інтернет. Суб'єкт криптовалютних операцій здійснює обмін криптовалюти за допомогою онлайн-сервісів з обміну криптовалют на свій страх і ризик.	Виключно через криптобіржі та пункти обміну криптовалюти. Операції з обміну криптовалют на національну валюту можуть здійснювати виключно інвестори на ринку криптовалют.
Відкриття рахунків у криптовалюти	Не врегульовано.	Фізичним та юридичним особам, резидентам і нерезидентам. Забороняється відкриття анонімних рахунків. Умови відкриття рахунку повинні бути прописані в договорі з криптобіржею.
Ліцензування криптобірж	Передбачено, ліцензію видає регулятор.	Передбачено, ліцензію видає регулятор.

вести до додаткових надходжень до Пенсійного фонду України та зменшити його дефіцит. Крім того (за словами ініціативної групи), це:

- дасть змогу створити передумови для розвитку економіки на базі новітніх технологій в Україні;

- приведе до надходження додаткових високотехнологічних інвестицій;

- підвищить конкурентоспроможність України на світовому ринку і сприятиме її зростанню.

Звісно, врегулювання використання криптовалюти є похвальною ініціативою, проте практика інших країн яскраво ілюструє, що цей процес досить важко реалізувати. Легалізація криптовалюти відразу ставить перед нами питання про те, яким чином це краще здійснити. Тут маємо невизначеність підходів не тільки в Україні, але й у світі.

Якщо криптовалюту все ж таки вдасться легалізувати, потрібно мати можливість її використовувати як засіб платежу в будь-якій точці продажу товарів. В Україні діє законодавство про розрахунково-касові операції, нині ніхто не

може розраховуватися криптовалютою. Якщо ви навіть розрахуетесь, наприклад, біткоіном, то для податкової це не буде виглядати як операція розрахунку під час купівлі товарів.

Потрібно розуміти, що дозвіл на використання криптовалюти як засобу платежу – це лише вершина айсберга. Найбільш актуальним залишається питання захисту прав тих, хто цією криптовалютою володіє. Світова спільнота поки не знає, як правильно ці процеси налагодити. Нині у світі ми не бачимо жодного прикладу стовідсоткового успіху врегулювання криптовалюти, адже ніхто не знає, як захищати права тримачів такої валюти.

Врегулювати використання криптовалюти досить реально, для цього необхідно визначитися з підходом, прийняти відповідне рішення і нормативні акти, а головне, забезпечити захист прав власників криптовалюти [13].

Висновки. Позиція фінансових регуляторів поки що окреслена лише коментарями керівництва. Але цілком можливо, що в найближчому майбутньому питанню криптовалют приділять

увагу вже й на рівні законодавства. Адже з огляду на стрімке поширення криптовалют і неоднозначні урядові оцінки таких платіжних систем у світі регулятори в Україні будуть просто змушені закріпити їх правові ознаки в нормативних документах. Насамперед варто очікувати уточнення термінології та формулювань у законодавстві щодо валюти і платіжних засобів (швидше за все, вони будуть спрямовані на мінімізацію шахрайських ризиків).

Однак не можна виключати й того, що в недалекому майбутньому актуальне бачення біткоїну буде кардинально змінено, а криптовалюти стануть повноцінним фінансовим інструментом у правових межах. Адже вже сьогодні його починають застосовувати як актив юридичні особи, вносячи цю криптовалюту до статутного капіталу та приймаючи її як оплату за надані послуги. Проте на криптовалюти бізнес загалом поки що дивиться з побоюванням.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Данченко О. Чи є перспектива у криптовалют в Україні? URL: <http://uainfo.org/blognews/1504167040-chi-e-perspektiva-u-kriptovalyut-v-ukrayini-.html>.
2. Свон М. Блокчейн: схема новой экономики / пер. с англ. Москва: Олимп-Бизнес, 2017. 240 с.
3. Дрешер Д. Основы блокчейна: вводный курс для начинающих в 25 небольших главах. Москва: ДМК Пресс, 2018. 196 с.
4. Тапскотт Д., Тапскотт А. Технология блокчейн: то, что движет финансовой революцией сегодня / пер. с англ. К. Шашковой, Е. Ряхиной. Москва: Эксмо, 2017. 270 с.
5. Кейси М., Винья П. Эпоха криптовалют. Как биткоин и блокчейн меняют мировой экономический порядок. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2015. 305 с.
6. Натониель П. Цифровое золото: невероятная история биткоина. Москва: ООО «И.Д. Вильямс», 2016. 386 с.
7. Могайар У. Блокчейн для бизнеса / пер. с англ. Д. Шалаевой. Москва: Эксмо, 2018. 104 с.
8. Біткоїн – у чому його феномен. URL: <http://uainfo.org/blognews/1511187394-bitkoyin--u-chomu-yogo-fenomen.html>.
9. У США офіційно визнали біткоїн? URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/u-ssha-oficiyno-viznali-bitkojin-455979.html>.
10. Євросоюз вирішив боротися з анонімністю біткоїн-платформ. URL: <https://glavcom.ua/world/observe/jevrosoyuz-virishiv-borotися-z-anonimnistyu-bitkojin-platform-459643.html>.
11. Фабрика мільйонерів. Як Україна видобуває Bitcoin. URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/fabrika-milyonerivbr-yak-ukrajina-vidobuvaje-bitcoin-432019.html>.
12. Муфтії Єгипту: Біткоїн заборонений ісламом. URL: <https://glavcom.ua/news/muftiy-jegiptu-bitkojin-zaboroniy-islamom-463501.html>.
13. Волков В. Що означатиме легалізація криптовалют. URL: <http://uainfo.org/blognews/1505894368-shcho-oznachatime-legalizatsiya-kriptovalyuti.html>.